BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA INKLYUZIV MUHIT YARATISH: O‘QITUVCHINING ROLI

Xayrullayeva Dilnoza Latif qizi
O‘zbekiston-Finlandiya Pedagogika instituti talabasi
Tel:889584949
email:dilnozaxayrullayeva67@gmail.com

Annotatsiya; Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim bosqichida inklyuziv muhitni shakllantirish masalalari yoritilgan. Unda inklyuziv ta’lim tushunchasi, uning ahamiyati hamda ushbu jarayonda o‘qituvchining pedagogik, psixologik va ijtimoiy roli tahlil qilingan. Shuningdek, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi va inklyuziv muhitni ta’minlashdagi mas’uliyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, boshlang‘ich ta’lim, maxsus ehtiyojli bolalar, pedagogik kompetensiya, ta’lim muhiti.

Abstract; This article discusses the issues of creating an inclusive environment at the primary education level. It analyzes the concept of inclusive education, its significance, as well as the pedagogical, psychological, and social roles of the teacher in this process. In addition, the article highlights the teacher’s professional competence and responsibility in ensuring an inclusive learning environment.

Keywords: inclusive education, primary education, children with special needs, pedagogical competence, educational environment.

Bugungi kunda ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar barcha bolalar uchun teng ta’lim olish imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan. Ayniqsa, jismoniy yoki psixologik rivojlanishida muayyan cheklovlari bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim jarayoniga jalb etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta’lim boshlang‘ich ta’lim tizimida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, jamoadagi o‘rni va ijtimoiy moslashuvi ta’minlanadi.

Inklyuziv ta’lim tushunchasi va uning mohiyati

Inklyuziv ta’lim — bu barcha bolalarni, ularning individual xususiyatlari va ehtiyojlaridan qat’i nazar, umumiy ta’lim jarayoniga jalb etishga qaratilgan ta’lim shaklidir. Ushbu yondashuv bolalarda tenglik, o‘zaro hurmat va bag‘rikenglikni shakllantirishga xizmat qiladi. Inklyuziv muhitda har bir o‘quvchi o‘z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniga ega bo‘ladi.

Boshlang‘ich ta’limda inklyuziv ta’limni amalga oshirish orqali maxsus ehtiyojli bolalarning jamiyatga moslashuvi osonlashadi, sog‘lom tengdoshlari esa ijtimoiy mas’uliyat va insonparvarlik ruhida tarbiyalanadi.

Boshlang‘ich ta’limda inklyuziv muhit yaratishning ahamiyati

Boshlang‘ich sinflarda inklyuziv muhitni shakllantirish bolalarning psixologik holatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu muhitda o‘quvchilar o‘zlarini erkin his etadi, o‘zaro muloqot qilish va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Inklyuziv muhit ta’lim sifatini oshirish bilan birga, har bir bolaning individual rivojlanishiga zamin yaratadi.

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchining roli

Inklyuziv ta’lim samaradorligi, avvalo, o‘qituvchining kasbiy mahorati va yondashuviga bog‘liq. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, psixolog va yo‘naltiruvchi sifatida faoliyat yuritadi.

O‘qituvchining asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- har bir o‘quvchining individual ehtiyojlarini aniqlash va inobatga olish;
- moslashtirilgan o‘quv metodlari va didaktik materiallardan foydalanish;
- sinfda ijobiy psixologik muhit yaratish;
- ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.

Shuningdek, o‘qituvchi inklyuziv ta’lim jarayonida bag‘rikenglik, sabr-toqat va empatiya kabi fazilatlarga ega bo‘lishi lozim. Bu sifatlar o‘quvchilarda ham ijobiy ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiradi.

Today, the reforms being carried out in the education system are aimed at creating equal educational opportunities for all children. In particular, involving children with physical or psychological developmental limitations in the general education process is considered one of the most pressing issues. From this perspective, inclusive education plays a significant role in the primary education system. This is because primary education is a crucial stage in the formation of a child’s personality, social position, and adaptation to society.

The Concept and Essence of Inclusive Education

Inclusive education is a form of education aimed at involving all children in the general educational process regardless of their individual characteristics and needs. This approach contributes to the development of equality, mutual respect, and tolerance among students. In an inclusive environment, every learner has the opportunity to demonstrate their abilities and potential.

The implementation of inclusive education in primary schools facilitates the social integration of children with special educational needs, while healthy peers develop a sense of social responsibility and humanistic values.

The Importance of Creating an Inclusive Environment in Primary Education

Creating an inclusive environment in primary grades has a positive impact on children’s psychological well-being. In such an environment, students feel confident, develop communication skills, and learn to work collaboratively. Moreover, an

inclusive environment not only improves the quality of education but also provides favorable conditions for the individual development of each child.

The Role of the Teacher in the Inclusive Education Process

The effectiveness of inclusive education primarily depends on the teacher’s professional skills and pedagogical approach. A primary school teacher acts not only as a knowledge provider but also as an educator, psychologist, and facilitator.

The main responsibilities of the teacher include:

- identifying and considering the individual needs of each student;
- using adapted teaching methods and instructional materials;
- creating a positive psychological atmosphere in the classroom;
- establishing cooperation with parents and relevant specialists.

In addition, teachers involved in inclusive education should possess qualities such as tolerance, patience, and empathy. These qualities contribute to the development of positive social behavior among students.

Conclusion

In conclusion, creating an inclusive environment in primary education is one of the key priorities of the modern education system. The role of the teacher in this process is invaluable, as their professional preparedness and personal qualities determine the success of inclusive education. Education organized on the basis of an inclusive approach promotes the establishment of equality and social justice in society.

Inklyuziv muhitni shakllantirishda pedagogik yondashuvlar

Boshlang‘ich ta’limda inklyuziv muhitni samarali tashkil etish o‘qituvchidan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo‘llashni talab etadi. Jumladan, differensial va individual ta’lim metodlaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Bu yondashuvlar orqali o‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va imkoniyatlariga mos topshiriqlar berish mumkin bo‘ladi.

Shuningdek, o‘yin texnologiyalari, interfaol metodlar va vizual materiallardan foydalanish maxsus ehtiyojli bolalarning dars jarayoniga faol jalb etilishiga yordam beradi. Bunday usullar o‘quvchilarda o‘ziga ishonchni oshiradi hamda ularning ta’lim jarayonidagi faolligini kuchaytiradi.

O‘qituvchining psixologik tayyorgarligi va kompetensiyasi

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchining psixologik tayyorgarligi alohida ahamiyatga ega. Chunki har bir bola o‘ziga xos xarakter, temperament va rivojlanish darajasiga ega. O‘qituvchi ushbu jihatlarni inobatga olgan holda, o‘quvchilarga individual yondashishi lozim.

Pedagog inklyuziv muhitda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan psixologik to‘siqlarni oldindan aniqlay bilishi va ularni bartaraf etish choralarini ko‘rishi zarur. Masalan, ayrim o‘quvchilarda moslashuv muammolari, ijtimoiy faollikning pastligi

yoki o‘ziga ishonchsizlik holatlari kuzatilishi mumkin. Bunday vaziyatlarda o‘qituvchi qo‘llab-quvvatlovchi, rag‘batlantiruvchi va tushunuvchi munosabatni namoyon etishi muhimdir.

Ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlik

Inklyuziv ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchi, ota-onalar va mutaxassislar o‘rtasidagi hamkorlikka bog‘liq. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi ota-onalar bilan doimiy muloqotda bo‘lishi, bolaning rivojlanishi va o‘quv jarayonidagi holati haqida muntazam axborot almashib borishi lozim.

Bundan tashqari, maktab psixologi, defektolog, logoped kabi mutaxassislar bilan hamkorlik qilish orqali maxsus ehtiyojli bolalar uchun qulay sharoitlar yaratish mumkin. Bunday jamoaviy yondashuv inklyuziv muhitni mustahkamlashga va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv muhitda ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish

Inklyuziv muhit faqat ta’lim jarayoni bilan cheklanib qolmay, balki o‘quvchilarning ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich sinfda sog‘lom va maxsus ehtiyojli bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlarni shakllantirish o‘qituvchining muhim vazifalaridan biridir.

O‘qituvchi jamoaviy ishlash, guruhli topshiriqlar va sinfdan tashqari tadbirlar orqali o‘quvchilarda hamjihatlik va o‘zaro yordam ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Natijada, bolalar bir-birini qabul qilishni, hurmat qilishni va qo‘llab-quvvatlashni o‘rganadilar.

Umuman olganda, boshlang‘ich ta’limda inklyuziv muhit yaratish murakkab, ammo muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda o‘qituvchi markaziy shaxs bo‘lib, uning kasbiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati va insoniy fazilatlari inklyuziv ta’limning muvaffaqiyatini belgilaydi. Inklyuziv muhitda tashkil etilgan ta’lim jarayoni har bir bolaning qadr-qimmatini e’tirof etishga, ularning to‘laqonli rivojlanishiga va jamiyatda munosib o‘rin egallashiga xizmat qiladi.

Inklyuziv muhitni shakllantirishda pedagogik yondashuvlar

Boshlang‘ich ta’limda inklyuziv muhitni samarali tashkil etish o‘qituvchidan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo‘llashni talab etadi. Jumladan, differensial va individual ta’lim metodlaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Bu yondashuvlar orqali o‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va imkoniyatlariga mos topshiriqlar berish mumkin bo‘ladi. Shuningdek, o‘yin texnologiyalari, interfaol metodlar va vizual materiallardan foydalanish maxsus ehtiyojli bolalarning dars jarayoniga faol jalb etilishiga yordam beradi. Bunday usullar o‘quvchilarda o‘ziga ishonchni oshiradi hamda ularning ta’lim jarayonidagi faolligini kuchaytiradi.

O‘qituvchining psixologik tayyorgarligi va kompetensiyasi

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchining psixologik tayyorgarligi alohida ahamiyatga ega. Chunki har bir bola o‘ziga xos xarakter, temperament va rivojlanish

darajasiga ega. O‘qituvchi ushbu jihatlarni inobatga olgan holda, o‘quvchilarga individual yondashishi lozim.

Pedagog inklyuziv muhitda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan psixologik to‘siqlarni oldindan aniqlay bilishi va ularni bartaraf etish choralarini ko‘rishi zarur. Masalan, ayrim o‘quvchilarda moslashuv muammolari, ijtimoiy faollikning pastligi yoki o‘ziga ishonchsizlik holatlari kuzatilishi mumkin. Bunday vaziyatlarda o‘qituvchi qo‘llab-quvvatlovchi, rag‘batlantiruvchi va tushunuvchi munosabatni namoyon etishi muhimdir.

Ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlik

Inklyuziv ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchi, ota-onalar va mutaxassislar o‘rtasidagi hamkorlikka bog‘liq. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi ota-onalar bilan doimiy muloqotda bo‘lishi, bolaning rivojlanishi va o‘quv jarayonidagi holati haqida muntazam axborot almashib borishi lozim.

Bundan tashqari, maktab psixologi, defektolog, logoped kabi mutaxassislar bilan hamkorlik qilish orqali maxsus ehtiyojli bolalar uchun qulay sharoitlar yaratish mumkin. Bunday jamoaviy yondashuv inklyuziv muhitni mustahkamlashga va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv muhitda ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish

Inklyuziv muhit faqat ta’lim jarayoni bilan cheklanib qolmay, balki o‘quvchilarning ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich sinfda sog‘lom va maxsus ehtiyojli bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlarni shakllantirish o‘qituvchining muhim vazifalaridan biridir.

O‘qituvchi jamoaviy ishlash, guruhli topshiriqlar va sinfdan tashqari tadbirlar orqali o‘quvchilarda hamjihatlik va o‘zaro yordam ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Natijada, bolalar bir-birini qabul qilishni, hurmat qilishni va qo‘llab-quvvatlashni o‘rganadilar.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’limda inklyuziv muhit yaratish ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonda o‘qituvchining roli beqiyos bo‘lib, uning kasbiy tayyorgarligi va insoniy fazilatlari inklyuziv ta’limning muvaffaqiyatini belgilaydi. Inklyuziv yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni jamiyatda tenglik va adolat tamoyillarining qaror topishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. – Paris, 2005.

2. Salamova, D. A. Inklyuziv ta’lim asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

3. Abdurahmonov, K. Ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.

4. Karimova, M. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Sharq, 2018.

5. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.